UDK: 343.431-053.2(497.11)
343.85:343.431(497.11)
doi:10.5281/zenodo.19929736
Pravne teme, godina 14, broj 24, str. 133-147
Datum prijema rada: 24.02.2026.
Originalni naučni rad Datum prihvatanja rada: 28.04.2026.

POLOŽAJ MALOLETNIKA - ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE - MEĐUNARODNI STANDARDI[1]

Jasmina Igrački
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
Beograd, Srbija
jasminaigracki@yahoo.com, https://orcid.org/0000-0002-0533-9033

Apstrakt
Trgovina ljudima predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika kršenja ljudskih prava u savremenom društvu. Posebno je osetljiv položaj maloletnika, koji zbog svoje starosne i razvojne pozicije predstavljaju najranjiviju grupu žrtava. Maloletnici kao žrtve trgovine ljudima su često izloženi seksualnoj, radnoj i drugoj eksploataciji, a njihova zaštita zahteva poseban zakonski i praktični okvir i primenu međunarodnih standarda. U Republici Srbiji, zaštita maloletnika je regulisana različitim zakonima i propisima koji se oslanjaju na međunarodne konvencije, kao što su Konvencija o pravima deteta i Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima. U ovom radu analiziraće se pravni status maloletnika žrtava trgovine ljudima, identifikacija i zaštita njihovih prava, kao i izazovi sa kojima se suočavaju u okviru pravnog sistema. Takođe, biće razmotreni međunarodni standardi i preporuke koje se odnose na prevenciju trgovine ljudima, kao i obezbeđivanje podrške i rehabilitacije za maloletnike koji su pretrpeli ovu vrstu zločina. Cilj rada je da pruži sveobuhvatan pregled trenutnog stanja i predloži mere za unapređenje zaštite maloletnika u Republici Srbiji.
Ključne reči: maloletnici, trgovina ljudima, žrtve, pravna regulativa, međunarodni standardi

POSITION OF MINORS - VICTIMS OF HUMAN TRAFFICKING IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA - INTERNATIONAL STANDARDS

Abstract
Human trafficking represents one of the most serious forms of human rights violations in contemporary society. The position of minors is particularly sensitive, as they represent the most vulnerable group of victims due to their age and developmental stage. Minors as

[1] Ovaj rad je nastao kao rezultat angažovanja autora u skladu sa Planom rada Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja za 2026. godinu (na osnovu ugovora br. 451-03-33/2026-03/ 200039 sa Ministarstvom nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije).

Ovaj članak je članak otvorenog pristupa distribuiran pod uslovima licence Creative Commons Attribution (CC BY) (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

victims of human trafficking are often exposed to sexual, labor, and other forms of exploitation, and their protection requires a special legal and practical framework and the application of international standards. In the Republic of Serbia, the protection of minors is regulated by various laws and regulations that rely on international conventions, such as the Convention on the Rights of the Child and the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons. This paper will analyze the legal status of minors who are victims of human trafficking, the identification and protection of their rights, as well as the challenges they face within the legal system. Additionally, international standards and recommendations related to the prevention of human trafficking, as well as the provision of support and rehabilitation for minors who have suffered this type of crime, will be discussed. The aim of the paper is to provide a comprehensive overview of the current state and propose measures to improve the protection of minors in the Republic of Serbia.
Keywords: minors, human trafficking, victims, legal regulation, international standards

UVOD

Ljudski život i telo predstavljaju društvene vrednosti koje su uvek bile i ostale predmet krivičnopravne zaštite (Igrački & Karović, 2021). Trgovina ljudima je složen društveni fenomen zasnovan na institucionalnom ropstvu i eksploataciji, drugim rečima, tretman čoveka kao dobra ili stvari (Igrački et al., 2024). Ona ujedno predstavlja i teško kršenje ljudskih prava (Marković, 2015) koja su garantovana međunarodnim pravom i Ustavom Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije broj 98/2006 i 115/2021). Ukazivanje na neke od osnovnih karakteristika ovog fenomena iziskuje potrebu sveobuhvatnog i usklađenog odgovora svih struktura i nivoa vlasti, te civilnog društva, kao i koordinaciju i saradnju svih aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima (Zejnilović, 2017). Iako je formalno ukinuto ropstvo, savremeni oblici eksploatacije ukazuju na postojanje takozvanog „modernog ropstva“ (Radović, 2007), u okviru kojeg su žrtve lišene osnovnih prava i sloboda (UNODC, 2022).

Trgovina ljudima predstavlja jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava koji se karakteriše eksploatacijom lica putem prinude, obmane ili zloupotrebe položaja. Važno je naglasiti da nije ograničena samo na prekogranične aktivnosti. Lica mogu biti žrtve i unutrašnje trgovine u svojoj zemlji, što čini praćenje i prevenciju složenijim. Karakteristika ovog fenomena je visoka profitabilnost za trgovce ali izuzetna opasnost za žrtve trgovine.

Pitanje prevencije i zaštite dece od trgovine ljudima i iskorišćavanja u prostituciji i pornografiji (Krunić, 2021) nameće se kao posebno društveno, socijalno i pravno pitanje i zahteva sistemsko, temeljno i sinhornizovano bavljenje. Uzimajući u obzir dimenzije, učestalost, specifične pojavne oblike trgovine decom, te uzrast, zrelost, ranjivost i posledice koje iskustvo žrtve ostavlja na decu, evidentna je neophodnost da se problem trgovine decom i iskorišćavanje dece u pornografiji i prostituciji, kao i njihova sveobuhvatna zaštita izdvoji kao poseban cilj koji precizno utvrđuje pravce daljeg delovanja u skladu sa specifičnim potrebama deteta (Ristivojević, 2015). Za dete žrtvu, podrška se oslanja na koordinisan i strpljiv rad više zainteresovanih strana kako bi mogli da ponovo izgrade svoje živote i krenu napred.

POJMOVNO ODREĐENJE I POJAVNI OBLICI

Trgovina ljudima danas predstavlja teško krivično delo, kako u nacionalnom, tako i u međunarodnom krivičnom pravu (Masleša, 2003: 3-7). Ono spada u međunarodna krivična dela u širem smislu (čiji se osnov inkriminacije nalazi u međunarodnim univerzalnim i regionalnim dokumentima) (Janković et al. 2019). No, to je teško krivično delo predviđeno nacionalnim krivičnim zakonodavstvom kojim se povređuju ili ugrožavaju najznačajnija ljudska dobra kao što su: život i telo, osnovne slobode i prava, integritet i dostojanstvo ličnosti (Krstić & Čučković, 2012).

Naime, radi se o starom krivičnom delu trgovine robljem koje je vekovima egzistiralo kao negativna, proskribovana društvena pojava još od najstarijih vremena iz perioda staroga sveta. Tek u 20.veku jačaju ideje, zajedno sa potrebom zaštite ljudskih prava i sloboda, načela jednakosti i pravedosti, da se svi ljudi rađaju slobodni. Stoga je svako protivpravno lišenje slobode drugog lica protivno njegovoj volji (ili uz pristanak koji nije pravno relevantan), koje je izvršeno u nekom obliku eksploatacije kažnjivo i zabranjeno ponašanje – krivično delo. Slična je situacija i sa trgovinom ljudima koje je danas u savremenom krivičnom pravu predviđeno kao teško krivično delo zaprećeno strogim kaznama, ali i drugim krivičnim sankcijama.

Trgovina ljudima obuhvata više oblika eksploatacije, a najčešće su:

1. Seksualna eksploatacija – prinudni rad u prostituciji, pornografiji ili drugim oblicima seksualnog zlostavljanja.

2. Radna eksploatacija – primoravanje na rad u poljoprivredi, građevinarstvu, domaćinstvima ili industrijskim objektima bez adekvatne nadoknade ili prava (IOM, 2020).

3. Prisilno kriminalno delovanje – uključuje prisilno učešće u nezakonitim aktivnostima, kao što su krađa ili trgovina narkoticima.

4. Trgovina organima i zloupotreba u medicinske svrhe – retka, ali vrlo ozbiljna forma eksploatacije (UNODC, 2021).

Osamdesetih godina 20. veka, u većini zapadnih zemalja učinjen je zaokret u politici kažnjavanja, tako da je znatno povećano kažnjavanje prestupnika kaznom zatvora očekujući da će doći do smanjenja kriminala.

Preporuke Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija koje su upućene Republici Srbiji kao državi ugovornici Konvencije o pravima deteta ukazuju na neophodnost hitne izrade sveobuhvatne nacionalne strategije za sprečavanje trgovine ljudima koja predviđa posebne mere zaštite i pomoć deci žrtvama trgovine ljudima (Dotridge et al., 2021). Ove smernice nalažu da se zakonima, politikama, programima i intervencijama deca koja su bila predmet trgovine decom, tretiraju odvojeno od odraslih lica (Nikolić Ristanović, 2008). U cilju odgovora na ovako postavljene zahteve, Strategija predviđa posebne aktivnosti i zadatke koji obezbeđuju da deca u Republici Srbiji, odrastaju u okruženju bezbednom od trgovine ljudima, iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji (Kulašin et al., 2007). Ovi programi

proizilaze iz Konvencije o pravima deteta, kojom se na sveobuhvatan način garantuju prava deteta koja počivaju na temeljnim principima: a) pravo deteta na život, opstanak i razvoj, b) nediskriminacija, c) najbolji interes deteta i d) participacija dece u pitanjima koja se odnose na njih (Grupa autora, 2007).

Deca iz ranjivih grupa, kao što su deca na ulici, deca iz etničkih manjina, deca smeštena u ustanovama za brigu i deca bez pratnje ili razdvojena deca, izložena su povećanom riziku od trgovine ljudima i dečjeg rada.

Države članice treba da podignu javnu svest o rizicima i različitim manifestacijama trgovine decom (uključujući prisilni rad, eksploataciju u prosjačenju ili prisilne kriminalne aktivnosti), i treba da daju prioritet senzibilizaciji i obuci relevantnih stručnjaka (nastavnika, obrazovnog osoblja, stručnjaka za dobrobit dece, socijalnih radnika, staratelja).

Države članice ne treba da gone decu za krivična dela počinjena dok su bila žrtve trgovine ljudima i treba da ih odmah upute u NMU i strukture za zaštitu dece.

Države članice treba da spreče trgovinu ljudima u svrhu eksploatacije dečjeg rada, između ostalog, primenom politika, strategija i akcionih planova protiv dečjeg rada, povećanjem minimalne starosne granice za rad, smanjenjem fleksibilnih ugovora za decu i ograničavanjem ili napuštanjem rada tokom radne nedelje i noćnog rada za decu mlađu od 16 godina.

Države članice treba da ispituju i bore se protiv politika i praksi koje olakšavaju eksploataciju dece u svrhu rada, imajući u vidu član 2, stav 3 Konvencije MOR-a o minimalnoj starosti.

Države članice treba da razviju mehanizme za temeljnu procenu rizika, uključujući dobrobit deteta u slučaju ponovnog spajanja porodice i praćenje dugoročne reintegracije dece žrtava.

Države članice treba da predlože i sprovode trajna i održiva rešenja za svako dete, na osnovu individualnog utvrđivanja najboljih interesa i uzimajući u obzir mišljenje deteta.

Mnoga deca su odvojena od svojih porodica i eksploatisana gde ih je teško identifikovati i izložena su brojnim oblicima nasilja. Kriminalne mreže, kao i pojedinci, pa čak i njihove porodice, eksploatišu decu u prosjačenju, prostituciji, trgovini, pranju prozora automobila ili drugim uličnim aktivnostima, domaćem ropstvu i prisilnom braku. Neka deca se eksploatišu kao krijumčari ili dileri droge, dok su druga primorana na činjenje krivičnih dela kao što su džeparenje ili provala. Jedna od karakterističnih karakteristika trgovine decom je da se deca često koriste u različitim oblicima trgovine istovremeno ili uzastopno. Eksploatacija dece predstavlja kršenje svih njihovih prava i lišava ih razvoja na koji imaju pravo. Deca žrtve trgovine ljudima moraju dobiti bezuslovnu zaštitu zbog svoje posebne ranjivosti. Često su siromašna i lišena alternativa da pronađu izlaz iz svoje situacije,

bilo da su žrtve eksploatacije od strane beskrupuloznih pojedinaca ili mreža uključenih u organizovani kriminal.

MEĐUNARODNI KONTEKST TRGOVINE LJUDIMA I STANDARDI ZA ZAŠTITU MALOLETNIKA

Međunarodni pravni okvir zaštite žrtava trgovine ljudima razvijao se postepeno, prateći evoluciju razumevanja ovog fenomena kao teškog kršenja ljudskih prava i oblika organizovanog kriminala. Savremeni pristup zasniva se na integraciji krivičnopravnih mehanizama sa standardima zaštite ljudskih prava, pri čemu je žrtva postavljena u centar pravne i institucionalne reakcije.

Trgovina ljudima je globalni problem koji zahteva koordinisan odgovor na međunarodnom nivou. Ujedinjene nacije i Savet Evrope uspostavili su niz konvencija i protokola koji definišu standarde zaštite žrtava i kažnjavanje počinilaca.

Konvencija UN o pravima deteta (1989) predstavlja osnovni međunarodni document za zaštitu dece i postavlja principe prava na život, razvoj, zaštitu i učeđće u društvu. Članovi 35 i 36 naglašavaju da države moraju obezbediti posebnu zaštitu dece od svih oblika eksploatacije i trgovine. Principi konvencije uključuju:

- *Najbolji interes deteta* kao vodeći princip u svim zakonskim i administrativnim odlukama,
- *Posebnu zaštitu ranjivih grupa dece*, uključujući maloletnike koji su žrtve trgovine.

Protokol protiv trgovine ljudima (2000) dopunjuje Konvenciju protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i definiše mehanizme prevencije i internacionalne saradnje. Prema Protokolu Ujedinjenih nacija o trgovini ljudima, Konvenciji Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od 16. maja 2005. godine i Zakonu br. 2013-711 od 5. avgusta 2013. godine, trgovina decom se definiše kao kombinacija dela (npr. regrutovanje, prevoz ili premeštanje) i svrhe eksploatacije (npr. eksploatacija prostitucije ili drugih oblika seksualne eksploatacije, eksploatacija putem ropstva, prinudni rad, uključujući prinudno prosjačenje ili prinudu na činjenje krivičnih dela), ili vađenje organa. Ovaj protokol obavezuje države da razvijaju preventivne mere, edukuju javnost i profesionalce, i obezbede sveobuhvatnu zaštitu žrtava kroz socijalne, zdravstvene i pravne usluge.

Konvencija Saveta Evrope o akciji protiv trgovine ljudima (2005) predstavlja najvažniji evropski pravni instrument i obavezuje države da uspostave nacionalne strategije zaštite žrtava i efektivno kažnjavanje trgovaca ljudima (Council of Europe, 2005), i utvrđuje evropske standarde zaštite žrtava sa naglaskom na:

- Identifikaciju i zaštitu žrtava,

- Posebnu zaštitu maloletnika, uključujući pravo na poverljivost i psihosocijalnu podršku.

- Primarnu ulogu državnih institucija u sprečavanju trgovine i kažnjavanju počinilaca (Council of Europe, 2005).

Konvencija Saveta Evrope je značajna jer omogućava i praćenje primene standarda kroz nezavisna tela, što povećava efikasnost mera zaštite.

Krivično delo trgovine ljudima počinjeno je prema maloletnicima čak i bez upotrebe sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe položaja itd. Zaista, saglasnost deteta je irelevantna u svim slučajevima i ne može osloboditi počinioca trgovine ljudima. Stoga, trgovina decom uključuje samo dva elementa: radnju (regrutovanje, prevoz, kupovinu, premeštaj, smeštaj, prihvat...) i nameru (u svrhu eksploatacije).

S obzirom na međunarodni karakter ovog problema, države članice treba da olakšaju i podstaknu prekograničnu saradnju u identifikaciji i praćenju slučajeva trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Multidisciplinarni, integrisani pristup koji uključuje sve relevantne organizacije omogućava razmenu informacija i obaveštajnih podataka, omogućava im da se međusobno dopunjuju, poštujući njihove različite uloge i mandate, standarde zaštite podataka i mere zaštite. Međunarodni standardi pružaju jasne smernice za zaštitu maloletnika kao žrtava trgovine ljudima. Republika Srbija je integrisala ove standarde u svoje zakonodavstvo i institucionalne mehanizme, ali efikasnost primene zavisi od jačanja preventivnih, identifikacionih i rehabilitacionih mera. Međutim, postoje izazovi u praktičnoj primeni zakona, kao što su ograničeni resursi, nedostatak obuke za policiju i socijalne radnike, i nedovoljna koordinacija institucija (IOM, 2020).

POSEBAN POLOŽAJ MALOLETNIKA I FAKTORI UGROŽENOSTI

Maloletnici predstavljaju najranjiviju grupu žrtava trgovine ljudima zbog svoje starosne i razvojne pozicije. Nedostatak životnog iskustva, ekonomska zavisnost od porodice i psiho-socijalna nezrelost čine ih lakom metom trgovaca ljudima. Deca žrtve trgovine često doživljavaju trajne posledice po psihičko i fizičko zdravlje, što uključuje posttraumatski stres, depresiju i socijalnu izolaciju (IOM, 2020). Zaštita maloletnika kao žrtava trgovine ljudima podrazumeva ne samo adekvatan zakonski okvir, već i specijalizovanu socijalnu, psihološku i zdravstvenu podršku, kao i edukaciju i resocijalizaciju žrtava. Nacionalni i međunarodni pravni sistemi prepoznaju da deca ne mogu biti tretirana kao odrasli u krivičnom ili socijalnom smislu, te se za njih predviđaju posebni mehanizmi (United Nations, 1989).

U posebnom riziku od trgovine ljudima su deca u pokretu – migranti, izbeglice i interno raseljena lica. Kao i odrasli, deca nisu dovoljno često identifikovana kao žrtve trgovine ljudima. Ona sama retko prijavljuju to krivično delo usled straha od odmazde, nedostatka informacija o potencijalnim opcijama za prijavljivanje i

zaštitu, nepoverenja u delovanje pravosudnih organa i policije, straha da im se neće poverovati, da će biti vraćena u lanac trgovine ljudima ili izložena dodatnoj stigmatizaciji i dr. Čak i kada su identifikovana, dešava se da pravosudni organi i drugi uključeni u postupak nisu uvek vođeni principom najboljih interesa deteta, ne postoji dovoljna koordinacija i saradnja svih uključenih organa, suočena su sa nezainteresovanošću ili neosetljivošću stručnjaka te nemaju odgovarajuću podršku, a dodatni problem predstavlja to što su deca žrtve često i jedini identifikovani svedoci događaja. Rizik se povećava i ukoliko postoji nedovoljna edukacija i svest o mehanizmima eksploatacije, kao i nedostatak efikasne preventivne politike na lokalnom nivou.

Istraživanja pokazuju da su sledeće kategorije dece posebno izložene riziku trgovine:

Deca iz porodično ugroženih sredina – siromaštvo, porodični konflikti, zanemarivanje.

Deca migranti i izbeglice – zbog nedostatka zaštite i dokumenata, lako postaju žrtve trgovine.

Deca koja napuštaju institucije i domove za smeštaj – zbog ograničenih resursa i kontakata u društvu.

Deca sa invaliditetom ili psihičkim teškoćama – zbog nemogućnosti da samostalno zaštite sebe (Komitet za prava deteta, 2019).

Maloletnici predstavljaju najranjiviju kategoriju žrtava trgovine ljudima. Položaj dece kao žrtava zahteva poseban pristup, kako u zakonodavstvu tako i u praksi, uključujući prevenciju, identifikaciju, rehabilitaciju i resocijalizaciju. Primena međunarodnih standarda u nacionalnom kontekstu je ključna za efikasnu zaštitu dece.

Zatvorske ustanove imaju veliku društvenu odgovornost za ostvarivanje svrhe i ciljeva kažnjavanja kriminalaca, odnosno efikasnog izvršenja sankcija i mera u sprečavanju kriminala (Igrački, 2019). U tom smislu, zatvorski sistem intenzivno sarađuje, sa policijom, tužilaštvom, sudovima, bezbednosnim službama, lokalnim samoupravama, ali i sa drugim delovima društva. Rezultati kvantitativnog istraživanja pokazuju da je na teritoriji Republike Srbije, od ukupnog broja osoba osumnjičenih za krivično delo trgovine ljudima, ženskog pola prijavljeno u 160 slučajeva u period 2000-2021. godine, što je 18,07%. Od ukupnog broja osoba koje je tužilac optužio, prilikom podizanja optužnice za izvršenje krivičnog dela trgovine ljudima, ženskog pola optuženo u 11,12% slučajeva. Od ukupnog broja ljudi osuđenih za krivično delo trgovine ljudima, sud je izrekao 53 presude ženama, što je 09,16% od ukupnog broja presuda.

Iz nalaza u istraživanju, izvlači se zaključak: postoji značajan broj muških osoba na višem nivou: 725 osumnjičenih ili 81,19 %; 647 optuženih ili 88,87 %; i osuđenih 525 ili 90,83 % od ukupnog broja identifikovanih žrtava su bile žene i devojčice,

dok deca čine 23% (skoro četvrtinu) svih registrovanih žrtava. Na području Evropske unije je zabeležen trend prema kojem je trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije najčešći pojavni oblik (56%), dok se na radno iskorištavanje žrtava odnosi 26% registrovanih slučajeva (Šurlan, 2021). I ovde je identifikovan problem slabog, tj. neadekvatnog kažnjavanja za ova krivična dela, odnosno visoka "tamna" brojka kriminaliteta (veliki broj izvršenih krivičnih dela koja nisu iz različitih razloga poznata/prijavljena organima krivičnog gonjenja), (Mijalković, 2005). Uvođenjem kazni lišenja slobode, jednog novog instrumenta represije, došlo se do progresa u poređenju sa represivnim aparatom starog i srednjeg veka, čiji je sadržaj bio uglavnom u smrtnoj kazni i mnogim svirepim telesnim kaznama (Igrački, 2016). Jedan od osnovnih ciljeva kaznene politike je svakako reakcija na kriminalne aktivnosti delinkvenata radi zaštite opštih vrednosti (Igrački, 2022).

Procenjuje se da 1.200.000 dece svake godine postane žrtvom trgovine ljudima, kao i da deca čine 35% svih identifikovanih žrtava trgovine ljudima (18% devojčice i 17% dečaci), što se podudara sa podacima ASTRE (NVO), prema kojima deca čine oko 35% identifikovanih žrtava. Podaci iz Srbije ukazuju na to da je broj identifikovanih žrtava dece u porastu, ali da stvarni obim problema ostaje teško izmerljiv zbog skrivene prirode trgovine (Komisija za sprečavanje trgovine ljudima, 2022). Prema izveštajima:

Više od 60% registrovanih žrtava trgovine ljudima u Srbiji čine devojčice, uglavnom izložene seksualnoj eksploataciji.

Maloletnici koji postaju žrtve radne eksploatacije najčešće potiču iz siromašnih i marginalizovanih sredina.

Preovlađuju slučajevi interne trgovine unutar teritorije Srbije, ali su prisutni i transnacionalni slučajevi (UNICEF, 2021).

Ovi podaci ukazuju na potrebu za jačanjem institucionalne zaštite, edukacijom profesionalaca i preventivnim programima u školama i lokalnim zajednicama.

PRAVNI OKVIR REPUBLIKE SRBIJE

Ustav Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 98/2006) obezbeđuje temeljna prava i slobode svih građana, a posebno prava dece. Član 72 predviđa da država štiti prava deteta i omladine, uključujući pravo na život, zdravlje, obrazovanje i zaštitu od zlostavljanja i eksploatacije. Ovaj član predstavlja ustavnu osnovu za donošenje posebnih zakona koji se odnose na zaštitu maloletnika žrtava trgovine ljudima.
U osnovi krivičnopravnih propisa u Republici Srbiji kojima je propisan sistem odgovornosti i kažnjivosti za krivična dela trgovine ljudima (Šarić et al. 2011), zasnovanih na univerzalnim, odnosno regionalnim međunarodnim standardima (Dusch, 2002) nalazi se pravnopolitički akt pod nazivom: "Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017-2022. godine" (Službeni glasnik Republike Srbije broj 77/2017). No, prva strategija ove vrste sa sistemom preventivnih, odnosno represivnih mera u

suprotstavljanju različitim oblicima/vidovima ispoljavanja trgovine ljudima u Republici Srbiji je doneta znatno ranije. Naime, tokom 2006. godine Vlada Republike Srbije donela je "Strategiju borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji"(Službeni glasnik Republike Srbije broj 111/2006).
Nova, danas važeća Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017- 2022. godine predstavlja, zapravo, drugi strateški dokument koji je Vlada Republike Srbije donela u cilju rešavanja problema trgovine ljudima (Matijašević & Pavlović, 2009). Iako su uloženi značajni napori u rešavanju problema trgovine ljudima i dalje se ipak u Republici Srbiji prepoznaju kontinuirano skoro sve forme trgovine ljudima (među kojima se naročito ističu: seksualna eksploatacija, radna eksploatacija, prinuda na prosjačenje, prinuda na vršenje krivičnih dela, prinudni brakovi sa elementima eksploatacije i dr.) (Đorđević & Mijalković, 2011).
Krivični zakonik Republike Srbije (2019) definiše trgovinu ljudima kao krivično delo i obuhvata različite oblike eksploatacije. Članovi 388–389 predviđaju kazne za trgovinu ljudima, posebno kada su žrtve deca ili lica koja nisu sposobna za samostalnu zaštitu. Zakon takođe naglašava obavezu državnih organa da identifikuju žrtve i obezbede im zaštitu i rehabilitaciju (Krivični zakonik RS, 2019).

Zakon o zaštiti dece (2018) pruža sistemsku osnovu za prevenciju i zaštitu dece od svih oblika zlostavljanja i eksploatacije. On propisuje:

- Stručnu i psihosocijalnu podršku žrtvama.
- Pravo na zaštitu identiteta i privatnosti.
- Mehanizme saradnje državnih organa, nevladinih organizacija i lokalnih zajednica.

Porodični zakon takođe reguliše zaštitu prava dece u porodičnom okruženju, uključujući zaštitu od zanemarivanja i nasilja, što je od značaja za prevenciju trgovine ljudima (Zakon o zaštiti dece, 2018).

Nacionalni pravni okvir Republike Srbije, **Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja** – koordiniše preventivne i rehabilitacione mere, **Komisija za sprečavanje trgovine ljudima** – prati nacionalne strategije, prikuplja podatke i donosi preporuke, **Centar za socijalni rad** – identifikuje i pruža neposrednu podršku žrtvama, **Nevladine organizacije** – doprinose rehabilitaciji i resocijalizaciji žrtava, obezbeđuje temelj zaštite maloletnika kao žrtava trgovine ljudima kroz ustavne garancije, krivično pravo i zakone o zaštiti dece. Ipak, efikasnost ovih mera zavisi od primene zakona, koordinacije institucija i sprovođenja preventivnih i rehabilitacionih programa.

NEKI ASPEKTI ZAŠTITE MALOLETNIKA I IDENTIFIKACIJE ŽRTAVA U SRBIJI

Postojeći sistem identifikacije žrtava (Igrački, 2020) u Republici Srbiji razvijan je kroz proaktivan pristup, pre svega zaposlenih u policiji i sistemu socijalne zaštite, ali i zaposlenih u prosveti, zdravstvenim ustanovama i organizacijama civilnog društva, kao i onih koji rade sa tražiocima azila i povratnicima na osnovu Sporazuma između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave (Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori broj 103/2007).

Osnovni kriterijumi uključuju:

- Prisustvo znakova fizičkog ili psihičkog zlostavljanja.
- Neophodnost zaštite deteta od prinude, prevare ili eksploatacije.
- Izjava deteta ili svedoka o okolnostima ugroženosti

Profesionalci su obavezni da primene *child-friendly* pristup, koji osigurava poverenje i minimizira dodatni stres za žrtvu. Takođe, od velikog značaja je rehabilitacija i integracija dece kroz obrazovanje, sport, kulturu i pomoć lokalne zajednice. Neophodno je da maloletnik ima sigurno smeštajno okruženje (krijumčarnice, specijalizovani centri), psihološko savetovanje i terapija trauma, pristup obrazovanju i programima resocijalizacije.

Praktični aspekti zaštite maloletnika u Srbiji pokazuju da je zakonski i institucionalni okvir prisutan, ali efikasnost mera zavisi od primene procedura identifikacije, kvalitetne rehabilitacije i saradnje državnih institucija sa nevladinim sektorom. Unapređenje ovih mehanizama je ključno za efikasnu zaštitu najranjivijih žrtava.

U poređenju sa susednim državama Zapadnog Balkana, položaj maloletnika žrtava trgovine ljudima u Srbiji pokazuje sličnosti i razlike. Kao i u Hrvatskoj, Severnoj Makedoniji i Bosni i Hercegovini, Srbija ima zakonodavni okvir usklađen sa međunarodnim konvencijama i nacionalne institucije za zaštitu dece.

Međutim, u praksi se javljaju slični izazovi u svim državama regiona:

- Nedovoljna obuka policijskih službenika i socijalnih radnika.
- Ograničeni smeštajni kapaciteti za rehabilitaciju žrtava.
- Nedovoljna saradnja državnih institucija i NVO.

Ovi problemi ukazuju na potrebu za regionalnom saradnjom, razmeni dobrih praksi i unapređenjem preventivnih programa. Evropske države koje su unapredile zaštitu

maloletnika žrtava trgovine ljudima pokazuju da integrisani sistemi imaju veći efekat. Neki primeri dobre prakse uključuju:

> **Nemačka** – specijalizovani centri za rehabilitaciju dece, direktna saradnja policije i NVO, obavezna obuka za sve aktere.
>
> **Holandija** – primena *child-friendly* procedura u identifikaciji žrtava i obezbeđivanje dugoročne socijalne podrške.
>
> **Švedska** – integrisani nacionalni planovi za prevenciju trgovine ljudima i intenzivna javna edukacija.

Ove prakse pokazuju da kombinacija zakonodavne regulative, edukacije profesionalaca i bliske saradnje državnih i nevladinih institucija rezultira boljom zaštitom žrtava. Na osnovu regionalne i evropske komparacije, Srbija može unaprediti zaštitu maloletnika kroz:

- Jačanje kapaciteta centara za socijalni rad i specijalizovanih rehabilitacionih centara.
- Obaveznu i redovnu obuku policije, socijalnih radnika i zdravstvenih profesionalaca.
- Poboljšanje koordinacije između državnih institucija i NVO, kao i razvoj jedinstvenih protokola za identifikaciju i rehabilitaciju žrtava.
- Intenzivnu javnu edukaciju i preventivne programe u školama i lokalnim zajednicama (Komitet za prava deteta, 2019).

Smatramo da bi ove mere omogućile efikasniju primenu već postojećeg zakonodavstva i bližu integraciju nacionalnih standarda sa evropskim modelima zaštite. Srbija ima solidan zakonodavni okvir i institucionalnu osnovu zaštite maloletnika, ali praktična primena i prevencija zahtevaju dodatna unapređenja. Učenje iz evropskih dobrih praksi i regionalna saradnja mogu značajno povećati efikasnost sistema i obezbediti bolju zaštitu najranjivijih žrtava trgovine ljudima

ZAKLJUČAK

Položaj maloletnika – žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji predstavlja kompleksno pitanje koje zahteva integrisan pristup na zakonodavnom, institucionalnom i socijalnom nivou. Analiza nacionalnog pravnog okvira pokazuje da Srbija ima ustavnu osnovu, krivično-zakonske odredbe i zakone o zaštiti dece koji obezbeđuju formalnu zaštitu žrtava kroz Ustav Republike Srbije; Krivični zakonik RS, 2019; Zakon o zaštiti dece, 2018. Međutim, praktična primena zakona i institucionalnih mehanizama još uvek se suočava sa izazovima kao što su nedostatak obučenih stručnjaka, ograničeni resursi za rehabilitaciju i nedovoljna koordinacija

državnih organa i nevladinih organizacija. Pored toga, ranjivost maloletnika, naročito dece iz socijalno ugroženih sredina i migranata, zahteva posebnu pažnju u preventivnim programima i edukaciji lokalnih zajednica.

Uspostavljeni međunarodni standardi, poput Konvencije UN o pravima deteta (1989), Protokola UN protiv trgovine ljudima (2000) i Konvencije Saveta Evrope o akciji protiv trgovine ljudima (2005), pružaju jasan okvir za zaštitu maloletnika i definišu principe najboljeg interesa deteta, zaštite ranjivih grupa i međunarodne saradnje. Usklađenost nacionalnog zakonodavstva sa ovim standardima omogućava Republici Srbiji da razvija efikasan sistem zaštite, ali je neophodno jačanje kapaciteta i praktične primene standarda. Komparativna analiza sa evropskim državama pokazuje da integrisani sistemi, koji uključuju specijalizovane centre za rehabilitaciju, obaveznu obuku profesionalaca i blisku saradnju državnih institucija sa NVO, daju najbolje rezultate u zaštiti žrtava. Srbija može unaprediti svoj sistem kroz jačanje preventivnih programa, edukaciju javnosti i razvoj jedinstvenih protokola za identifikaciju i rehabilitaciju maloletnika.

Zaključno, položaj maloletnika – žrtava trgovine ljudima u Srbiji pokazuje da zakonski okvir i institucije postoje, ali efikasna zaštita zavisi od praktične primene, koordinacije, resursa i integrisanog pristupa koji obuhvata sve aktere društva. Jačanje ovih mehanizama je ključno za obezbeđivanje bezbednosti, rehabilitacije i budućnosti najranjivijih žrtava trgovine ljudima.

LITERATURA

1. B. Ristivojević, Mit o trgovini ljudima u međunarodnom krivičnom pravu, Novi Sad, 2015, str. 67-91.
2. V. Nikolić Ristanović, Strukturalna viktimizacija i trgovina ljudima u Srbiji, Temida, Beograd, broj 4/2008, str. 5-21.
3. Grupa autora, Prevencija u cilju jačanja svijesti o opasnosti trgovine ljudima,
4. Sarajevo, 2007, str. 109-141.
5. D.Janković i dr., Trgovina ljudima kao krivično delo u relevantnim međunarodnim dokumentima, Beograd, 2019, str.93-131.
6. D. Zejnilović, Problem trgovine ljudima u Crnoj Gori, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017, str. 510-525.
7. D.Petrović, Nacionalna zakonodavstva u svetlu harmonizacije sa međunarodnim standardima za eliminisanje trgovine ljudima, Strani pravni život, Beograd, broj 1/2012, str. 66-86
8. I.Krstić, B.Čučković, Trgovina ljudima – međunarodni dokumenti i pravni standardi, Beograd, 2012, str.187-201.
9. J. Krunić, Analiza usluga zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, Beograd, 2021, str. 93-118.
10. J. Igrački, D. Manojlović, S. Mijalković, Human Trafficking: From Police Arrest of Suspect to Prosecutor's Indictment to Court Verdict: Scientific Correlation from

Quantitative to Qualitative (Case Study—Serbia). *Victimology,* 11, 4/2024, pp. 634-648. ISSN 2782-277X.

11. J. Igrački, Politika strogog kažnjavanja: izazovi krivičnog prava u prevenciji kriminala. Bezbednost 1/2022, pp. 179-190. ISSN 0409-2953.
12. J. Igrački, S. Karović, (2021) *Corruption and Money Laundering as Legal and Social Phenomena: Causes, Phenomenology, Consequences.* Victimology, 8 (3). pp. 212-225. ISSN 2411-0590.33
13. J. Igracki, Izvršenje krivičnih sankcija i mera u Srbiji, *Odgovornost i sankcije u krivičnom pravu: sa posebnim osvrtom na međunarodno krivično pravo.* Udruženje za međunarodno krivično pravo, Beograd, Tara, 2019, str. 395-396.
14. J. Igrački, Etičko-pravni aspekti kažnjavanja i kazne zatvora, *Zbornik IKSI*,1/2016.
15. J. Matijašević, Z. Pavlović, Trgovina ljudima - uticaj i posledice po ljudska prava, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 7-8/2009, str. 21-32.
16. M. Dotridge et al., Fenomen trgovinom djecom u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 76-94N.
17. M. Šarić et al., Priručnik za sudije i tužioce u borbi protiv trgovine ljudima, Beograd, 2011, str. 78-94.
18. M.Škulić, Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2022
19. N. Radović, Trgovina ženama i decom u cilju seksualne eksploatacije, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 3/2007, str. 95-112.
20. R. Masleša, Utjecaj organizovanog kriminaliteta na političku i sigurnosnu stabilnost u regiji, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 3-4/2003, str.3-7.
21. R. Kulašin et al., Priručnik za djecu i mlade osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini o prevenciji trgovine ljudima, Sarajevo, 2011, str. 109-126.
22. S. Marković, Kršenje ljudskih prava nad žrtavama trgovine ljudima, Beograd, 2015, str. 54-73.
23. S. Dusch, Le trafic d'êtres humains, Paris, 2002, str. 44-71.
24. Shelley, L. (2010). *Human trafficking: A global perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. T. Šurlan, Zabrana trgovine ljudima pod okriljem ljudskih prava, Bezbednost, Beograd, broj 2/2021, str. 5-21.

MEĐUNARODNA DOKUMENTA I DOKUMENTA REPUBLIKE SRBIJE

1. Ustav Republike Srbije. (2006). Službeni glasnik Republike Srbije, br. 98/2006
2. Komisija za sprečavanje trgovine ljudima. (2022). Godišnji izveštaj o trgovini ljudima u Republici Srbiji. Beograd: Vlada Republike Srbije.
3. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2022). *Global report on trafficking in persons 2022*.
4. International Organization for Migration (IOM). (2021). *World migration report 2021*.

5. Komisija za sprečavanje trgovine ljudima. (2022). *Godišnji izveštaj o trgovini ljudima u Republici Srbiji*. Beograd: Vlada Republike Srbije.
6. Krivični zakonik Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 85/2019.
7. Zakon o zaštiti dece, Službeni glasnik RS, br. 50/2018
8. Komitet za prava deteta. (2019). *Izveštaj o položaju dece u Srbiji*. Beograd: Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.
9. United Nations. (2000). *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children*. New York: UN.
10. Council of Europe. (2005). *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. Strasbourg: Council of Europe.
11. International Organization for Migration (IOM). (2020). *Trafficking in persons: Regional report for Southeastern Europe*. Geneva: IOM.
12. United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. New York: United Nations.United Nations. (2000). *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children*. New York: UN.
13. UNODC. (2021). *Global report on trafficking in persons 2020*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
14. UNICEF. (2021). *Children in Serbia: Protection and vulnerability*. Belgrade: UNICEF Serbia.
15. Komitet za prava deteta. (2019). *Izveštaj o položaju dece u Srbiji*. Beograd: Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.
16. Komisija za sprečavanje trgovine ljudima. (2022). *Godišnji izveštaj o trgovini ljudima u Republici Srbiji*. Beograd: Vlada Republike Srbije.

SUMMARY

The position of minors - victims of human trafficking in the Republic of Serbia is a complex issue that requires an integrated approach at the legislative, institutional and social levels. The analysis of the national legal framework shows that Serbia has a constitutional basis, criminal law provisions and child protection laws that ensure formal protection of victims through the Constitution of the Republic of Serbia; Criminal Code of the RS, 2019; Child Protection Law, 2018. However, the practical implementation of the law and institutional mechanisms still faces challenges such as a lack of trained professionals, limited resources for rehabilitation, and insufficient coordination between government authorities and non-governmental organizations. In addition, the vulnerability of minors, especially children from socially disadvantaged areas and migrants, requires special attention in preventive programs and education of local communities. Established international standards, such as the UN Convention on the Rights of the Child (1989), the UN Protocol against Trafficking in Human Beings (2000) and the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (2005), provide a clear framework for the protection of minors and define the principles of the best interests of the child, the protection of vulnerable groups and international cooperation. Compliance of the national legislation with these standards enables the Republic of Serbia to

develop an effective system of protection, but it is necessary to strengthen the capacity and practical application of the standards. Comparative analysis with European countries shows that integrated systems, which include specialized centers for rehabilitation, mandatory training of professionals and close cooperation of state institutions with NGOs, give the best results in protecting victims. Serbia can improve its system by strengthening preventive programs, educating the public and developing unique protocols for the identification and rehabilitation of minors. In conclusion, the position of minors - victims of human trafficking in Serbia shows that the legal framework and institutions exist, but effective protection depends on practical application, coordination, resources and an integrated approach that includes all actors of society. Strengthening these mechanisms is critical to ensuring the safety, rehabilitation and future of the most vulnerable victims of human trafficking.